

En litterär kanon om beroendefrågor

Jag presenterar nedan 18 artiklar och böcker inom beroendområdet. Det är ett visst fokus på skrifter med ideologisk inriktning. De första fem artiklarna är oundgängliga, de övriga kan läsas efter intresse.

Ideologi

1. Bejerot, Nils (1969). [Narkotika och narkomani](#). Stockholm: Aldus. Sid 1-39.

Absolut grundläggande och samtidigt polemisk. Bejerot satte tidigt fingret på de viktigaste frågorna inom beroendområdet, frågor som vi än idag diskuterar: Skillnad på missbruk och beroende, är beroendet ett symptom på bakomliggande orsaker eller ett eget tillstånd, frivillighet eller tvång, beroendet som förälskelse/kärlek/sexualdrift, hur droger sprids, olika vägar in i missbruket, metadonfrågan, polisens roll med fokus antingen på gatunarkomaner eller narkotikadistributörer, eftervårdens betydelse, anhörigas roll. Bejerot ska självklart som andra forskare läsas kritiskt, men som utgångspunkt för att skapa diskussion och intresse för beroendområdet är Nils Bejerot fortfarande oslagbar.

2. Carlberg, Alec (1999): [Dags för en humanistisk narkotikapolitik](#). Oberoende 1-2/1999.

Om Bejerot var antitesen står Alec Carlberg för tesen. Carlberg var tidigare förbundsordförande i RFHL och initiativtagare till Basta arbetskooperativ (Basta startade 1994 med rötterna i behandlingskollektivet San Patrignano som startade utanför Rimini, Italien, 1978). Praktiker och teoretiker. Skicklig skribent och debattör. Valförtjänt hedersdoktor vid Malmö högskola.

3. Bergström, Gunnar (2000): *Hassela använder en skambaserad pedagogik*. Socionomen nr 1/2000.

Gunnar Bergström står för syntesen, mellan det tidiga Hassela/Bejerots moraliska synsätt, och symptomteoretikernas offerideologi (schematiskt beskrivet). En viktig artikel.

4. Svensson, Bengt (1997): [Livet som narkoman](#). Nordisk alkohol- och narkotikatidskrift, vol 14/1997.

Bengt Svensson sammanfattar i denna artikel sin doktorsavhandling som är intressant på olika sätt, inte minst ideologiskt. Av Svenssons böcker rekommenderas framförallt *Heroinmissbruk* (2005) samt *Knarkare och plitar* (2003). Man kan här även nämna Philip Lalanders deltagande observation bland unga heroinister i Norrköping: *Hela världen är din* (2001).

5. Tännsjö, Torbjörn (1996): *Lyckopiller förbättrar världen*. DN Debatt 1996-06-02. (Återgiven med rubriken Är lycka livets mening? i artikelsamlingen *Filosofi och politik*. Manifest 2000.)

Moralfilosofen Torbjörn Tännsjö argumenterar för rätten att påverka sina signalsubstanser på olika sätt, inte bara genom klassisk musik och skogspromenader. Tännsjö har också skrivit lättläst, engagerat och insiktsfullt om tvångsvård i boken *Tvång i vården* (1994). LVM-kapitlet i denna bok är problematiserande och spännande. Observera att Tännsjös senare bok *Tvångsvård* (2002) inte är lika tydlig och bra.

Läroböcker

6. Heilig, Markus (1999/2011). *Beroendetillstånd*. Studentlitteratur.

Ska man bara läsa en bok om beroende, så skulle jag rekommendera denna. Heilig skriver personligt och tar ställning.

7. Melin, Ann-Gerd; Näsholm, Christina (1998). *Behandlingsplanering vid missbruk*. Studentlitteratur. Behöver knappast rekommenderas då den finns på de flesta kurs/litteraturlistor, men det är svårt att gå förbi den.

Två skrifter av uppslagskaraktär:

8. Ramström, Jan (2009). [*Skador av hasch och marijuana*](#). Statens Folkhälsoinstitut.

(Ramströms forskningsgenomgång som i första utgåva 1997 publicerades av Socialstyrelsen kritiserades av forskaren Mats Hilde (1997): *Ramströms cannabisrapport - skräckvision eller nyanserad genomgång*. Alkohol och narkotika, nr 6/1997. Svar av Ramström i samma tidskrift nr 1/1998: *Hildes kritik slarvig och ovetenskaplig*.)

9. Hartelius, Jonas (2012): *Narkotika, dopningsmedel och hälsofarliga varor*. Svenska Carnegie institutet och Svenska Narkotikapolisföreningen.

(Preparatkunskap, uppdateras regelbundet.)

10. Johnson, Björn (2005). *Metadon på liv och död*. Studentlitteratur.

Gedigen genomgång av historik och argument i metadonfrågan. Lättläst. Johnson har engagerat sig aktivt i debatten, på substitutionssidan.

Avhandlingar:

11. Svensson, Bengt (1996/2007): *Pundare, jonkare och andra*. Carlssons.

Ska man bara läsa en avhandling i socialt arbete, om beroende, är det denna deltagande observation som rekommenderas. Jag diskuterade Svenssons avhandling med en man som hade många års drogfrihet. "Vad tyckte du om den?" frågade jag. "Jo, den var bra, den väckte känslor", svarade han. "Vad då för känslor?", undrade jag. Han tvekade: "Ska jag vara ärlig (paus) så blev jag drogsugen."

12. Kristiansen, Arne (1999/2000). *Fri från narkotika. Om kvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare*. Bjurner och Bruno.

Hoppingivande. Nyanserad. Enda invändningen är resonemanget på sidan 138, där en socialsekreterare på vuxensidan hemlighåller ett återfall (hos klienten) för socialsekreterarna på barnsidan. Vuxenhandläggaren är nämligen en begåvning som kan förutse att detta återfall bara är tillfälligt, och att barnen inte ska riskera att omhändertas. Således hemlighåller hon återfallet, i alla fall enligt vad klienten berättar för Kristiansen. Och sedan gick allt bra. "Tala om fingertoppskänsla!", skriver Kristiansen. Tala om medberoende, skulle man också kunna säga. Naturligtvis borde vuxenhandläggaren informerat barnhandläggarna, och sedan fått argumentera för sin klients föräldraförmåga, utifrån sin erfarenhet, kunskap eller intuition...

13. Mattsson, Tina (2005/2010). *I viljan att göra det normala. En kritisk studie av genusperspektivet i missbrukarvården*. Malmö: Egalité.

Observera att det inte är självklart att genusforskare förordar enkönade behandlingar. Andra stridsfrågor är om kvinnor är mer aktiva i att "drifta", än vad som ibland förmodas. Måste man ha prostituerat sig som kvinna med tungt narkotikamissbruk? Är

könsrollerna mellan män och kvinnor tydligare i det aktiva missbruket, eller inte? Kommer kvinnor in senare i behandling på grund av deras högre grad av skam, eller beroende på eventuellt lägre grad av kriminalitet/upptäckt? (Häktning med hot om fängelsestraff bryter av missbruksperioden och kan skapa drivkraft till behandling istället för fängelse, s k kontraktsvård) Har kvinnor mer i sin bakgrund av psykiatrisk problematik och oftare varit med om (sexuella) övergrepp, än män? Vidare huruvida det är bra med parbehandling, t ex i familjevård. Det anses ibland av praktiker att har man bara känt varandra i ett aktivt missbruk, kommer paret att separera vid parbehandling, när de blir drogfria. Det är inte heller ovanligt att behandlingshem skriver ut klienter som blir förälskade. De anses då isolera sig och inte kunna tillgodogöra sig behandlingen. Förälskelsen betraktas som en flykt. Alltså ett synsätt tvärtemot vad de flesta icke-professionella kanske tänker, att förälskelsen kan rädda från missbruket. En annan fråga är om det går bättre för kvinnor, än män, när de väl går in i behandling på grund av större känsla eller samhällelig förväntan för föräldraskapet/barnen. Och om behandlare talar mer med kvinnor om deras barn, än med missbrukande män som har barn. Tina Mattssons avhandling problematiserar genusperspektivet i vad som händer framförallt på behandlingshemmet.

14. Rönnerberg, Helena (2007). [*Tolv steg för livet*](#). Åbo akademi.

Sidorna 28-78 i Helena Rönnerbergs avhandling är den bästa introduktionen till tolvstegsfilosofin.

Och några artiklar till...

15. Rosengren, Ove: [*Sex myter i narkotikapolitiken*](#) (Drugnews 2004-12-20) Kan användas som underlag för diskussion. Ove Rosengren var socionom och arbetade på Hasselakollektivet. Han blev senare drogterapeut på Gävleanstalten, skrev böcker och var under många år ordförande i RNS. En fantastisk talare...

16. Bergmark, Anders; Oscarsson, Lars: [*Vilket är problemet?*](#) i Berglund m fl (2000): *Behandling av alkoholproblem: en kunskapsöversikt*. (Centrum för utvärdering av socialt arbete) Forskare i socialt arbete/sociologi är många gånger kritiska till att droger skulle vara beroendeskapande. På 1700-talet ansågs kaffe vara farligt, idag betraktar vi cannabis eller heroin på samma sätt. Drogers skadlighet är sociala konstruktioner, utan något objektiva sanningsvärde. Det krävs moralentreprenörer för att etablera droger

som ett samhällsproblem. Kritiken av beroendebegreppet är ganska okänd utanför nämnda akademiska institutioner. Ovanstående artikel är klart läsvärd.

17. Gerdner, Arne (1999): *Problem kring begreppet 'medberoende'*. Socionomen nr 4/1999. Gerdners kritik av medberoendebegreppet står sig fortfarande, trots att jag själv är högfrekvent användare...

Samt...

18. Socialstyrelsen (2007): *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård*.

Torr läsning och det väsentliga innehållet i Socialstyrelsens genomgång kan sammanfattas på en halv A4-sida, men ger ändå vissa riktlinjer i en relativiserad behandlarvärld. Stort arbete nedlagt på den och bra att dessa riktlinjer ändå finns. Denna forskningssammanställning är under revidering och nya riktlinjer kommer att presenteras hösten 2013.

När väl denna litteraturgenomgång av faktaböcker är gjord, skulle jag ändå vilja rekommendera skönlitteratur till läsning. Det är givetvis en smaksak, men efter ett antal lästa romaner om missbruk och kriminalitet, återkommer jag till *Grundbulten* av Kenneth Ahl. Där finns bland annat en återfallsprocess beskriven som ingen lärobok i återfallsprevention någonsin kan återge.

/ JE